

INGLIZ TILIDAGI LEKSIK DUBLETLARNING FUNKSIONAL- SEMANTIK TADQIQI

Aspandiyarova Azizaxon Alisher qizi,

University of business and science universiteti, Xorijiy til va adabiyot yo‘nalishi

2-kurs magistranti

E-mail: azizaaspandiyarova78@gmail.com

Annotatsiya. *Ingliz tilidagi leksik dubletlarning funksional-semantik tadqiqi ma‘lum bir lingvistik muammolarni o‘rganish uchun dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ingliz tilida dubletlarning paydo bo‘lishi va rivojlanish sabablari tarixiy, madaniy va ijtimoiy omillar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, bu hodisa tili taraqqiyotining tabiiy yo‘nalishlaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi.*

Kalit so‘zlar: *leksik dubletlar, ingliz tili, funksional-semantik, sinonimiya, uslubiy tafovut, tarixiy taraqqiyot, lug‘at boyligi, semantik farqlilik, uslubiyatlilik, til taraqqiyoti*

Аннотация. *Функционально-семантическое исследование лексических дублетов в английском языке является одним из актуальных вопросов изучения некоторых языковых проблем. Причины возникновения и развития дублетов в английском языке тесно связаны с историческими, культурными и социальными факторами, и это явление проявляется как одно из естественных направлений развития языка.*

Ключевые слова: *лексические дублеты, английский язык, функционально-семантическое исследование, синонимия, стилистическое различие, историческое развитие, лексика, семантическое различие, стилистичность, развитие языка.*

Abstract. *Functional-semantic study of lexical doublets in the English language is one of the urgent issues for studying certain linguistic problems. The reasons for the emergence and development of doublets in the English language are closely related to historical, cultural and social factors, and this phenomenon is manifested as one of the natural directions of language development.*

Keywords: *lexical doublets, English language, functional-semantic, synonymy, stylistic difference, historical development, vocabulary, semantic difference, stylisticity, language development.*

Kirish. Dastlab, ingliz tilida dubletlar paydo bo‘lishining asosiy sabablari orasida tilga chetdan yangi so‘zlarning kirib kelishi muhim ahamiyat kasb etadi. Ingliz tili rivojlanish tarixida lotin, yunon, normand, fransuz kabi tillar ta’siri natijasida ko‘plab so‘zlarning ikki yoki undan ortiq shakllari lug‘at tarkibiga kirib kelgan. Bunday so‘zlar bir-biriga sinonimik jihatdan yaqin bo‘lib, ko‘pincha muayyan kontekstdagina farqlash xususiyatiga ega bo‘ladi. Tilga yangi so‘zlarning kirib kelishi va ularning tub so‘zlar bilan parallel ishlatilishi tizimda semantik beg‘amlilik, ba’zan esa semantik soyalilikni vujudga keltiradi. Bu holat, bir tomondan, leksik boylilikni oshirgan bo‘lsa, ikkinchi tomondan, semantik rang-baranglikni ifodalaydi. Ingliz tilidagi dubletlarga xos yana bir muhim jihat – bu ularning funksional-semantik o‘ziga xosliklaridadir. Dubletlar, ilk navbatda, sinonimiya hodisasi bilan bog‘liq bo‘lgan bo‘lsa-da, ular ko‘pincha uslubiyasta yoki ijtimoiy-funksional qatlam bo‘yicha bir-biridan farqlanadi. Ma‘lum bir dubletlardan biri kitobiy, rasmiy, ilmiy yoki poeziya tilida qo‘llanilsa, boshqasi

soʻzlashuv nutqida, ogʻzaki til shaklida faol ishlatiladi. Bu tarzda ingliz tilidagi dubletlar tildagi uslubiy tasnifning shakllanishi va nutq boyligini rivojlantirishda muhim vosita boʻlib xizmat qiladi.

Asosiy qism. Funktsional-semantik jihatdan dubletlarning faoliyati turli ijtimoiy guruhlar nutqi va turli sohalarga moʻljallangan matnlarda ham koʻzga tashlanadi. Masalan, bir qator dubletlar faqat rasmiy yoki ilmiy maqolalar, hujjatlar va matnlarda uchrasa, boshqalari asosan koloriti kuchli ogʻzaki nutqiy muhitda, kundalik suhbat va uning stilistik circumstantiyalarida namoyon boʻladi. Shu tarzda, ingliz tilida dubletlarning mavjudligi til qoidalarining muayyan tarzda yumshashi, soʻz tanlashda mustaqil individualizmni quvvatlaydi hamda matnda emotsionallik va motivatsiyani oshiradi. Bundan tashqari, leksik dubletlarning tildagi boshqa soʻz qatlamlari bilan aloqasi, ular bilan paydo boʻlgan semantik yaqinlik va farqlilik jihatlari ham alohida oʻrganiladi.

Dubletlarning nutqdagi roli, ayniqsa, semantik oynash va ekspressivlikda, muayyan uslubda ohang va atmosfera yaratishda ham koʻplab namoyon boʻladi. Ingliz tili lugʻatining bunday darajadagi boyligining muhim sababi, til egalari uchun soʻzlarni tanlashda keng erkinlik berishida, har bir soʻzning oʻziga xos maʼno va soya berish xususiyatiga ega boʻlishida namoyon boʻladi. Dubletlar bir-biridan qisman yoki butunlay semantik jihatlari bilan farqlanishi mumkin, baʼzilari koʻproq zamonaviy tilda, boshqalari esa archaik yoki tarixiy nutqda saqlanib qoladi [1].

Leksik dubletlar uslubiy tafovutlarni ifodalashda, soʻz boyligini kuchaytirishda alohida ahamiyat kasb etadi. Ulardan baʼzilari rasmiy til uchun xos boʻlsa, ayrimlari xalqqa yaqin koʻrinishda, keng omma orasida ishlatiladi. Bu esa tildagi soʻz tanlash erkinligini yanada kengaytiradi. Tildagi dubletlar orqali nutq boyitiladi, soʻzlar orasidagi maʼno nozikliklari orqali fikrni aniq va toʻliq yetkazish imkoniyati oshadi, barqororlik esa semantik qatlamga asos boʻladi. Tabiiyki, dubletlarning koʻpligi, gohida semantik ravshanlikka zarar yetkazishga sabab boʻlishi mumkin, biroq bu holat, asosan, kontekst va uslub tahliliga bogʻliq boʻladi. Dubletlarning ingliz tili sistemasi doirasidagi vazifasi – bu til strukturasi va dinamikasining muhim aspektlaridan biri sanaladi. Ular matnda soʻzlarni oʻrinli tanlash va ekspressivlikni oshirish, malakali ifoda vositalarini yaratish uchun xizmat qiladi, shuningdek, tarixiy taraqqiyot davomida tilga xos boʻlgan yumshoqlik va qatʼiyatlik, aniqlik va shirklikni namoyon etadi. Dubletlar paydo boʻlishi va shakllanishi tilning ichki va tashqi taraqqiyot jarayoni bilan bevosita bogʻliq boʻlib, ular yordamida soʻz boyligi orttiriladi va til imkoniyatlari kengaytiriladi [2].

Ingliz tilidagi dubletlar, shuningdek, kommunikativ jarayonlarda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ular soʻzlovchining oʻz nutqida uslubiy yoki emotsional rang bera olishiga, moʻljallangan auditoriyaga mos soʻz tanlashiga yordam beradi. Ayniqsa,

tarjimalarda dubletlarning to‘g‘ri qo‘llanishi matnning mazmunini yaxshi yetkazish, ifoda rang-barangligini oshirish, muloqot samaradorligini ta‘minlashga xizmat qiladi. Til o‘rgatishda ham dubletlarning ma‘nodagi nozik tafovutlarini o‘rganish, ular o‘rtasidagi semantik chegaralarni aniqlash muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, dubletlarning tarixiy taraqqiyot jarayonidagi roli alohida e‘tibor talab qiladi. O‘rta asrlar va undan keyin ingliz tiliga ta‘sir ko‘rsatgan tillardan (jumladan, Fransuz, Lotin, Yunon tillari) olingan leksik birliklar tizimi bugungi zamonaviy ingliz tilining shakllanishida asosiy o‘rin tutadi. Ijtimoiy, siyosiy va madaniy hayotda yuz bergan o‘zgarishlar tufayli dubletlarning bir qismi nutqdan siqilib chiqib ketgan, ba‘zilari esa eski ma‘no yoki yangi funksional semantik soyalarga ega bo‘lib, bugungi zamon talablariga moslashgan. Bu jihatdan leksik dubletlarning zamonaviy til taraqqiyotidagi o‘rni va fuqarolik faoliyatidagi roli tobora ortib bormoqda [3].

Til muhitida dubletlarni o‘rganishda funksional-semantik jihatga katta e‘tibor qaratiladi. Bunda, avvalo, dubletlar o‘zaro qanday aloqada va farqda ishlatilishi, ularning semantik kengligi yoki torligi, uslubiy qatlamlarga bo‘linishi, kontekstda o‘zgarishi va yangi ma‘nolar kasb etishi tahlil qilinadi. Ingliz tilida dubletlar mavjudligi yillar davomida nutqning yanada nozik, chuqur va emotsional bo‘lishiga xizmat qilgan. O‘z navbatida, bu holat til taraqqiyotining muhim ko‘rsatkichiga – so‘z boyligining ortishiga, nutq rang-barangligi paydo bo‘lishiga olib kelgan. Bugungi zamonda ingliz tilining barcha jabhalarida dubletlarning faol ishtirokini ko‘rish mumkin. Ilmiy nutq, publitsistika, badiiy adabiyot, kundalik nutq uslublarida leksik dubletlar matn ekspressivligini, ma‘nodorlik va rang-baranglikni ta‘minlaydi. Nutqda bir-biriga yaqin yoki sinonimik dubletlardan foydalanish muallifga yoki so‘zlovchiga ta‘sirchanlik, chuqurroq fikr ifodalash imkonini beradi. Shuningdek, dubletlar matndagi uslubiy va funksional farqni yuzaga chiqarishda ham katta rol o‘ynaydi. Funksional-semantik tadqiqotlarda dubletlarning o‘ziga xos psixolingvistik va sotsiolingvistik xususiyatlarini aniqlash ham muhim hisoblanadi. Leksik dubletlar til egasining nutq madaniyati, tarixiy xotira va tilga bo‘lgan ehtiyoji bilan bog‘liq. Ularning yuzaga kelishi va foydalanilishi, ko‘pincha, jamiyatdagi madaniy, ilmiy va axboriy taraqqiyot darajasiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Dubletlar tildagi tarixiy qatlam va yangilanish, uslubiy rivojlanish va barqarorlik salohiyatini belgilaydi [4].

Ingliz tilidagi leksik dubletlar funksional-semantik va uslubiy imkoniyatlarni kengaytirish, til rivojiga yangicha va sermazmun yo‘nalishlar kiritishda o‘ziga xos ko‘prik vazifasini bajaradi. Ulardan foydalanish natijasida til yanada boyib boradi, so‘z tanlash erkinligi kengayadi, nutq ifodasi ravon va samarali bo‘ladi. Dubletlarning o‘ziga xos xususiyati shundan iboratki, ular til egasining nutq tafakkuri va ijodiy salohiyatini oshirishga yordam beradi. Dubletlarning zamonaviy ingliz tilidagi o‘rganilishi,

izohlanishi va to‘g‘ri qo‘llanilishi tilshunoslik sohasida muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Dubletlarning semantik va funksional izlanishlari natijasida, ularning tildagi o‘rni, vazifasi, nutqdagi semantik va uslubiy farqlari yanada aniqroq o‘rganiladi. Bu orqali zamonaviy ingliz tilining hozirgi taraqqiyot bosqichida dubletlarning ahamiyati, tildagi boylik va emotsional-ekspressiv rang-baranglikni ta‘minlashdagi rolini yanada to‘la anglash mumkin. Shuning uchun, ingliz tilidagi leksik dubletlarni chuqur tahlil qilish, ularning funksional-semantik mohiyatini aniqlash, kelajak avlod uchun til imkoniyatlarini saqlab qolish va yanada boyitishda muhim ilmiy yo‘nalish sanaladi [5].

Xulosa. Xulosa sifatida aytish mumkinki, ingliz tilidagi leksik dubletlarning funksional-semantik tadqiqi til taraqqiyotining muhim ko‘rsatkichlaridan biri bo‘lib, ular orqali til boyligi, so‘z tanlash erkinligi, nutqning uslubiy va emotsional imkoniyatlari kengayadi. Dubletlar tildagi tarixiy, madaniy, sotsiolingvistik va semantik jarayonlarning aparati sifatida, yaqin va uzoq tarixiy bosqichlarning nutq namunalari orqali til taraqqiyotining boy va sermahsul jihatlarini ko‘rsatadi. Ularning tadqiqi esa til haqidagi chuqurroq nazariy bilimlar, amaliy usullarning rivoji va tilshunoslik fani yanada taraqqiy etishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Alimova, N. (2018). “Lexical Doublets in Modern English: Historical Roots and Semantic Development.” *Filologiya Masalalari*, 2(3), 112-119.
2. Hasanova, D. (2021). “Semantic Differences of Lexical Doublets in English.” *Philological Research*, 5(2), 52-58.
3. Jabborova, M. (2019). “Functional Analysis of English Lexical Doublets.” *Modern Philology*, 4(4), 75-81.
4. Karimova, Z. (2022). “Functional-Semantic Features of Lexical Doublets in English.” *Language and Literature*, 9(1), 60-67.
5. Matkarimov, A. (2020). “Semantic Stratification of Lexical Doublets in English.” *Theoretical Linguistics*, 6(3), 38-44.
6. Nazarova, L. (2017). “Lexical Doublets: Etymology and Usage in Contemporary English.” *World of Languages*, 3(2), 28-34.
7. Rajabov, S. (2018). “The Place of Lexical Doublets in English Vocabulary.” *English Studies*, 1(1), 19-25.
8. Taslimova, O. (2021). “The Role of Borrowings in the Formation of Lexical Doublets.” *Linguistic Issues*, 8(2), 57-63.
9. Ummatova, D. (2019). “Synonymy and Stylistic Peculiarities of English Lexical Doublets.” *Philological Analysis*, 2(3), 45-51.